

Література

1. Хваль Ю. О. Управління конкурентоспроможністю торговельних підприємств в умовах кризи. *Ефективна економіка*. 2013. № 2. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1801> (дата звернення: 19.04.2021).
2. Должанський І., Загорна Т. Конкурентоспроможність підприємства : навчальний посібник. К. : Центр учбової літератури, 2006. 384 с..
3. Denysenko M., Breus S. Hotel business management in modern business conditions. Economic strategies for the development of society : collective monograph / Iliashenko K., Bezverkhnia Y., etc. International Science Group. Boston : Primedia eLaunch, 2020. 409 p. pp. 52-57.
4. Мальська М. П., Пандяк І. Г. Готельний бізнес: теорія та практика. Підручник. 2- вид. перероб. та доп. К. : Центр учбової літератури, 2012. 472 с.
5. Пандяк І. Конкурентоспроможність готельних підприємств: ресурси, ризики, стратегія управління. *Вісник Львівського університету. Серія географічна*. 2018. Випуск 52. С. 222-231.
6. Коронавірус: скільки втрачає туризм. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-51870285> (дата звернення: 19.04.2021).
7. Denysenko M., Breus S. The impact of tourism development in the hotel business in the context of management. Economic strategies for the development of society: collective monograph / Iliashenko K., Bezverkhnia Y., etc. International Science Group. – Boston : Primedia eLaunch, 2020. 409 p. pp. 45-51.

УДК: 351(338.24)(354)

к.е.н. проф. Бугас В.В., Гвасалія А.В.
Київський національний університет
технологій та дизайну

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА: ОСОБЛИВОСТІ ТА ШЛЯХИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ

Тіньова економіка в Україні стала однією з найбільших, не тільки економічних, а і соціально-політичних проблем. За вітчизняними та іноземними підрахунками, обсяг тіньової економіки складає в нашій державі від 40 до 60 відсотків ВВП. Обсяг капіталу, що перебуває за межами України, але має українське походження, з початку встановлення її незалежності, сягає приблизно \$30 мільярдів. Як стверджують українські дослідники, близько 40% працездатного населення мають ті чи інші доходи від тіньової економіки.

Причини її розквіту загальновідомі — податковий тягар, надмірне регулювання державою ринків праці та продукції, недосконале

законодавство. Серед наслідків — погіршення інвестиційного клімату, недовіра до бізнесу в Україні.

Боротьба з тіньовою економікою не може полягати лише в адміністративних та каральних заходах, вона, по-перше, неможлива без детального статистичного обліку тіньових капіталів. По-друге, як демонструє досвід інших держав, надзвичайно ефективним методом боротьби з нею є амністія тіньових капіталів як політична, так і правова.

Але, крім досконало продуманого підходу, ці заходи потребують зламу загальнонаціональних стереотипів до того ж, не всі тіньові капітали — кримінальні. Як показують дослідження, більшість з них лише «загнано в тінь».

Під тіньовою економікою слід розуміти економічну діяльність, яка пов'язана з незаконним привласненням особою або групою осіб частини створеної вартості або частки майна через різного роду викривлення об'єктивної інформації про рух грошових коштів та матеріальних цінностей, спотворення даних первинного обліку для приховування джерел походження доходів, а також через використання методів лобіювання прийняття відповідних законодавчих норм і нормативів. Тобто це неконтрольоване суспільством виробництво, розподіл, обмін і споживання товарно-матеріальних цінностей. Економічна діяльність в тіньовому секторі здійснюється поза законом, що унеможливує стабільний розвиток суспільства та набуває особливої актуальності у зв'язку з подальшим зміцненням державної незалежності України. Думка щодо функціонування тіньової економіки у власному ізольованому режимі є помилковою, що погіршує ситуацію. Дослідження тіньової економіки показує, що механізм її функціонування забезпечується зв'язками з офіційною, так званою «світлою» економікою. Вона і забезпечує рух всього тіньового економічного простору.

Дослідженню цих небезпечних соціально-економічних явищ та процесів в українській економіці присвячені праці таких вітчизняних вчених як В.Д. Базилевич, Я.Я. Дяченко, З.С. Варналій, В.А. Предборський, І.В. Озерський та інші. Значний внесок у розробку адміністративно-правових та кримінально-правових аспектів протидії корупції зробили також і вітчизняні вчені-юристи.

Тривалий час вчені вивчають тіньову економіку, намагаються знайти способи її регулювання, але нікому ще не вдалося знайти способу її повного викорінення. Тіньова економіка властива більшою чи меншою мірою всім часам і всім країнам. В Україні наразі залишається гострою проблема корумпованості, наркобізнесу, нелегального виробництва і збуту продукції, фіктивних грошових операцій. Неефективна податкова політика веде до зменшення надходжень до державного бюджету через розростання тіньового сектора. Нестабільне законодавство відлякує підприємців від легалізації їх діяльності і примушує ховатись в тінь. Дослідження у даному

напрямку ускладнюється ще й тим, що достовірної і повної інформації про рівень тінізації економіки отримати практично неможливо. Оцінки обсягів тіньових процесів в Україні надзвичайно різні, але навіть за найоптимістичніших розрахунків вони є вражаючими.

Як констатують експерти, пороговим, тобто критичним, рівнем тінізації економіки є 40% офіційного ВВП. В Україні цей рівень є занадто високим. За оцінками МВФ у 2005 році обсяг тіньової економіки в національному ВВП України становить біля 52%. Нині, за вітчизняними та іноземними підрахунками, обсяг тіньової економіки складає в нашій державі від 40 до 60 відсотків ВВП. Рівень тінізації в деяких країнах СНД ще більший: в Грузії (63%) та Азербайджані (60%). В Росії цей показник сягає близько 50% . Для порівняння, у високорозвинених країнах, зокрема в Японії, Німеччині, Великобританії, рівень тіньової економіки не більший за 10-15% .

Домінуючими сегментами сучасної тіньової економіки та основними механізмами одержання тіньових доходів стали: нелегальний експорт капіталів, одержання тіньових доходів шляхом прихованого вилучення з обігу різниці між офіційними і реальними цінами на товари та послуги, корупція, нелегальні валютні та зовнішньоекономічні операції, випуск і реалізація необлікованої продукції та надання необлікованих послуг, кримінальний промисел (рекет вимагання, наркобізнес, розкрадання і грабежі), фінансове шахрайство, незаконна приватизація державної власності, розкрадання на державних, акціонерних і колективних підприємствах.

Ключовим чинником детінізації має стати формування мотиваційного нормативно-правового середовища, яке забезпечить високоефективну та прибуткову роботу легальної економіки. При цьому сталість економічного розвитку має забезпечуватися виключно засобами ринкового регулювання. Це сприятиме досягненню політичної і соціально-економічної стабільності в країні за умов підвищення престижу України серед інших країн та міжнародних організацій.

Треба враховувати, що гармонізація перерозподільного процесу може викликати певну нестабільність системи. Тому потрібна політична воля для здійснення цього процесу, що передбачає відновлення довіри до влади з боку підприємців та населення. Для обмеження тіньової економіки від влади слід вимагати створення для всіх суб'єктів ринкової економіки рівних конкурентних правил на внутрішньому ринку, впорядкування пільг та преференцій або інших важелів, які створюють бар'єри входження в ринок; забезпечення реальної вартості робочої сили та недопущення її знецінення; застосування механізмів відновлення реальної оцінки вартості майна та системи його повноцінного відтворення.

Детінізація української економіки пов'язана з комплексним її реформуванням, спрямованим на усунення чинників, які негативно впливають на економіку:

- порушення інтересів між суб'єктами економічних відносин, що скорочує базу розширеного відтворення одних суб'єктів на користь іншим;
- скорочення офіційних джерел ресурсно-фінансового забезпечення підприємств;
- зростання витратності, зокрема й тієї, що виникла внаслідок штучного завищення витрат на ресурси, вузли та напівфабрикати (у деяких товарних групах українські ціни перевищили світові);
- прояви монопольної поведінки.

Формування державної політики, визначення напрямків та заходів щодо детінізації економіки зумовлені положеннями Закону України «Про основи національної безпеки України», в якому накреслено: подолання тінізації економіки шляхом реформування податкової системи, оздоровлення фінансово-кредитної системи, припинення впливу капіталу за кордон, зменшення позабанківського обігу грошової маси .

Політика держави повинна бути спрямована на недопущення переходу економічної злочинності в нову якість – криміналізацію всієї економічної системи держави. На жаль, реальністю українського економічного життя є криміналізація діяльності дедалі зростаючої кількості суб'єктів господарювання.

Поширення в Україні такого соціально-економічного явища, як тіньова економіка, а також обсяги продукції та фінансових ресурсів, які обертаються в цій сфері, являють собою суттєву перешкоду забезпеченню сталого розвитку економіки. Значною проблемою є те, що переважна більшість операцій, які можна віднести до тіньових, можна здійснювати в легальному нормативно-правовому полі, а доведення факту здійснення тіньової діяльності потребує значних зусиль органів державної влади. Внаслідок того, що обсяги тіньової економіки не можуть бути повноцінно враховані офіційною статистикою, напрацювання спеціальних методів обліку і оцінок цього явища є занадто складним завданням.

В кожній сфері прояву тіньової економіки потрібно шукати різні шляхи детінізації, адже специфічність кожної галузі не дає все звести під стандартне трактування. Так, сферу підприємництва необхідно легалізувати за рахунок удосконалення системи оподаткування, слід здійснювати прозоріше надання спеціальних дозволів і ліцензій на здійснення діяльності, у виплаті заробітної плати працівникам , ліквідувати диспропорції в оплаті праці та ввести диференціацію оподаткування. Тобто необхідно створити умови для легалізації тіньового сектора та усунення державних корумпованих структур на всіх рівнях влади.

Література

1. Варналій З.С. Теоретичні засади детінізації економіки України.- Вісник Вінницького політехнічного інституту.-2014,№ 1.-с.46-55.
2. Подмазко О.М. Формування політики детінізації національної економіки: принципи, цілі, завдання / Економічний простір. - №87, 2014. – с. 123-132.
3. Предборський В.А. Тіньова економіка як загроза національній безпеці. Формування ринкових відносин в Україні.-2005.-№9(52).-с.14-18.
4. Озерський І.В. Тіньовий сегмент економіки // Економіка. Фінанси. Право. – 2018 – №1. – С.28–31.

ПЛАТФОРМА 3 ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ТА ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОДЕЛЕЙ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

УДК 336.74

Аржевітін С.М. д.е.н.,
професор кафедри банківської справи та страхування
Київського національного економічного університету ім. В. Гетьмана,
заступник завідувача Центру наукових фінансово-економічних експертиз
ДННУ «Академія фінансового управління»

ГРОШОВО-КРЕДИТНІ ВІДНОСИНИ В РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: РЕТРОСПЕКТИВА ТА ПЕРСПЕКТИВА

Недосконала грошово-кредитна політика, і як наслідок - деструктивні грошово – кредитні відносини, все більше стають чинниками гальмування національних економік. Якщо до цього додати наслідки неузгодженості між грошово - кредитною політикою центральних банків і фіскальною - бюджетною політикою виконавчої влади, то така національна економічна політика призводить до вкрай негативних наслідків економічного господарювання і зuboжіння людей.

З такими монетарно – фіскальними неузгодженостями зіткнулись майже усі країни колишнього СРСР. Не виключенням стала і Україна.

Ось український приклад, аналогію якого можна провести у всіх пост-радянських країнах.

1) Поза банками щорічно за даними НБУ обертається понад 160 - 190 млрд. грн. коштів домашніх господарств, а в період чергової кризи з банків вилучається понад 100 млрд. грн., які осідають переважно в домашніх схованках.